

рамки регулюють доступ до законного використання рідких і цінних ресурсів, а також визначають принципи цього доступу. Для цього правила ринкової взаємодії мають бути єдині, загальнообов'язкові, прозорі, передбачувані, правовим чином закріплені та регламентовані, стабільні та довільно не змінювані. Вони мають поширюватись на всіх учасників ринкового процесу незалежно від форм власності та галузевої належності. Також суспільство повинно мати дієві форми контролю за їх дотриманням, механізми примусу (санкції) до цього.

Якість створюваної інституційної системи є вагомим чинником ринкового реформування перехідних економік, у тому числі і в Україні. *Стабільні та прозорі інституції* забезпечують нормальну роботу ринкових механізмів, вони важливі для успішної та результативної реалізації ринкової координації економічних процесів. *Слабке та невизначене інституційне середовище* гальмує спрацювання ринкових регуляторів, сприяє посиленню свавілля бюрократії, збільшує транзакційні та виробничі витрати бізнесу. Важливим суб'єктом інституційних перетворень у трансформаційній економіці виступає держава. Особливе призначення різних гілок державної влади в цьому контексті полягає в реалізації системи ринкоутворюючих заходів у всій багатоаспектності та різноплановості їх інституційного змісту: правового, організаційного, ідеологічного, соціального, виховного та ін. Держава має спрямовувати свою діяльність на укорінення базових засад ринкового устрою: конкуренції, економічних свобод, що забезпечують вільне підприємництво та вільне прийняття економічних рішень, чітко визначених прав власності та ефективного механізму їх захисту. Сучасна держава в ринковій системі має також гарантувати дотримання економічного правопорядку, забезпечення ефективних механізмів регулювання. Вона повинна виступати гарантом їх повноти, непорушності та необоротності.

Таким чином, аналіз генезису та еволюції інституційного напрямку дозволяє простежити динаміку катего-

ріального наповнення поняття "інституція" як основного аналітичного інструменту інституційних досліджень. Сучасні наукові інтерпретації економічного змісту даної категорії представниками різних течій інституційного напрямку попри певні розбіжності в дефініціях в цілому сходяться у спільному визначенні її змісту. За своїм економічним змістом категорія "інституція" охоплює сукупність неформальних (звичаєвих, неправових) та формальних (правових) норм і правил економічної взаємодії економічних суб'єктів і соціальних груп. Цим задаються відповідні рамкові обмеження реалізації економічних відносин і процесів. Ознакою даної категорії є її універсальність, тобто застосовність для економічного аналізу різних типів інституційних систем. Озброєння вітчизняної економічної теорії методологією та аналітичним інструментарієм сучасного інституційного аналізу здатне істотно збагатити та поглибити подальшу наукову розробку проблем перехідної економіки.

1. *Ананьин О.* Экономическая наука: как это делается и что получается? // *Вопр. экономики.* – 2004. – № 3. 2. *Блауг М.* Экономическая мысль в ретроспективе. – М., 1994. 3. *Веблен Т.* Теория праздного класса. – М., 1984. 4. *Гайдай Т.В.* Неинституциональная парадигма та аналіз ринкових трансформаційних процесів // *Вісн. Київ. ун-ту. Економіка.* – К.: 2002. – Вип. 58–59. 5. *Гайдай Т.В.* Неинституционализм та його аналітично-дослідницький потенціал // *Економіка України.* – 2003. – № 9. 6. *Напр.: Історія економічних учень: Підручник / За ред. Л.Я.Корнійчук, Н.О.Титаренко.* – К., 1999. 7. *Норт Д.* Институції, інституційна зміна та функціонування економіки. – К.: 2000. 8. *Олейник А.* Институциональная экономика. – М., 2000. 9. *Панорама экономической мысли конца XX столетия: В 2 т. /* Ред. Д.Гринзуй, М.Блини, И.Стьюарт. – СПб., 2002. 10. *Уильямсон О.* Частная собственность и рынок капитала // *ЭКО.* – 1993. – № 6. 11. *Уильямсон Оливер Е.* Экономичні інституції капіталізму. – К., 2002. 12. *Хайек Ф.А.* Пагубная самонадеянность. – М., 1992. 13. *Ходжсон Дж.* Экономическая теория и институты: Манифест современной институциональной экономической теории. – М.: 2003. 14. *Эггертссон Т.* Экономическое поведение и институты. – М., 2001. 15. *Hamilton W.* Institution. Encyclopedia of the social Sciences. – N.Y., 1932. – Vol. VIII. 16. *Norht D.* Structure and Change in Economic History. – N.Y., 1981. 17. *Veblen T.* The Place of Science in Modern Civilisation and Other Essays. – N.Y., 1919.

Надійшла до редколегії 12.10.04

С.В. Слухай, канд. екон. наук

ТРАНСФЕРТИ І КОНКУРЕНЦІЯ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ МІЖУРАДОВИХ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Проаналізовано явище конкуренції в секторі суспільного управління. Детально розглянуто вияви вертикальної і горизонтальної конкуренції, вплив ступеня конкуренції на розподіл видатків і доходів загалом і трансфертів зокрема. З'ясовано особливості конкуренції між урядами в Україні.

The phenomenon of competition in the sector of public administration is studied. The forms of vertical and horizontal competition, effect of competition intensity on the allocation of public expenditure and revenues, including state transfers are dealt in detail. The peculiarities of intergovernmental competition in Ukraine are revealed.

Проблема конкуренції посідає центральне місце в класичній і неокласичній економічній теорії. Їй відведено місце двигуна економіки, стану та процесу, завдяки якому досягається певний рівень суспільного добробуту. Філософи та політологи, починаючи з античної Греції, наводили низку аргументів на користь змагальності в державі, що знайшло своє довершення у *Federalist Papers* – збірці дискусій засновників американської держави. Проте з поширенням сфери економічного аналізу на державу стало зрозуміло, що тут вона відіграє не менш важливу роль. Особливого розвитку дослідження конкуренції набули у країнах з федеративним політичним устроєм, де одиниці сектору суспільного управління (ССУ) характеризуються значним ступенем політичної і фінансової автономії. Конкуренцію між одиницями сектору суспільного управління глибоко проаналізували такі відомі економісти, як Г.Готеллінг та Е.Даунз (недосконала конкуренція на територіальному

рівні влади), Ч.Тібу (розробив аналог ринку досконалої конкуренції для сектору суспільного управління), Дж.Бреннан та Дж.Б'юкенен (переродження конкуренції між органами влади на монополію), нарешті, А.Бретон, який присвятив дослідженню конкуренції цілу монографію, що дозволило отримати системне уявлення про сутність явища стосовно держави.

Незважаючи на здобутки теорії конкуренції в її проєкції на сектор суспільного виробництва, все ще залишаються наявними деякі білі плями, пов'язані, зокрема, з еволюцією системи суспільного управління в постсоціалістичних країнах і формуванням у них умов для появи конкуренції серед урядів.

Мета даної роботи – з'ясування причин існування явища конкуренції в секторі суспільного управління, факторів, що впливають на його вияви в постсоціалістичних країнах, і роль міжурядових трансфертів як об'єкта конкуренції між урядами.

Сектор суспільного управління являє собою складну систему, розвиток якої безпосередньо впливає на функціонування економіки й забезпечення добробуту населення. Дослідження цього феномену припускає з'ясування його структури, економічних завдань, характеру взаємодії між його складовими, тенденцій його розвитку. Відносини між одиницями сектору суспільного управління виступають об'єктом регулювання з боку держави, спрямованого на забезпечення інтеграції всіх елементів системи та їх спрямованості на реалізацію визначених суспільних цілей.

Ключовим елементом цих відносин виступають міжурядові трансферти, дослідження змісту і функцій яких дозволяє сформулювати підстави для ефективного впливу держави на уряди нижчого рівня, сприяючи одночасній реалізації інтересів як загальнодержавного, так і місцевого значення.

Міжурядові фінансові відносини включають такі основні компоненти, як: 1) розподіл повноважень щодо збирання доходів; 2) розподіл повноважень щодо здійснення видатків на певні функції; 3) видаткові мандати – "вимоги щодо здійснення субцентральними урядами (СЦУ) дій стосовно певних видатків або заборона визначеної діяльності" [1, р. 167]; 4) позитивні та негативні трансферти.

Міжурядові фінансові відносини є відносинами всередині сектору суспільного управління. Отже, виникає питання щодо визначення суб'єктів цих відносин. Якщо визначення уряду національного рівня є більш-менш однозначним для всіх країн, то щодо субнаціонального рівня цього сказати не можна, тому що в різних країнах економічна роль і ступінь самостійності урядів цього рівня суттєво різняться. Зокрема, виникають труднощі при визначенні поняття "місцевий уряд". Дати однозначне визначення тут неможливо, оскільки не існує чітких економічних критеріїв, які б дозволили виокремити "місцевий уряд" у рамках сектору суспільного управління. Наприклад, згідно з Європейською системою інтегрованих економічних рахунків, до місцевих урядів віднесено підсектор, який включає ті типи органів суспільного управління, чия компетенція поширюється лише на частину економічної території [2, р. 196]. За такого трактування до категорії місцевих урядів слід віднести штати, землі, провінції федеративних країн, хоч насправді вони належать до урядів регіонального рівня. Причина термінологічної невизначеності полягає в тому, що, оскільки місцевий уряд є одиницею сектору суспільного управління, особливу роль при його визначенні відіграють наявні державно-правові відносини, їх інституціональні характеристики, які визначаються національною державою, внаслідок чого їхня таксономія вирізняється величезним розмаїттям. До ознак місцевого уряду належать спосіб формування, компетенція і відносини субординації щодо інших рівнів влади, виходячи з яких він є "демократично обраний, підзвітний місцевий орган влади, який надає послуги відповідно до місцевих уподобань і який підпорядкований уряду вищого рівня" [3, р. 255]. Як вважає більшість дослідників, до місцевих урядів відносять територіальні структури рівня нижчого, аніж суверенні або квазісуверенні провінції чи штати [4, р. 55], тобто уряди міст, селищ, сіл, а також структури проміжного рівня, які не мають політичного суверенітету (райони, графства, регіони тощо).

Критерієм виокремлення одиниць певного рівня ССУ є ступінь автономності. Тобто вони загалом мають бути наділені певними власними владними повноваженнями насамперед щодо доходів, обсяг яких має бути більш-менш достатнім для реалізації їхніх функцій, і здійснювати свою видаткову діяльність незалежно від

зовнішнього контролю [5, р. 18]. Доходна автономія є головною ознакою самостійності одиниці ССУ.

Ступінь автономії місцевих урядів суттєво відрізняється від такого у центрального уряду. Це впливає, зокрема, з обмеженості функцій, які вони спроможні ефективно здійснювати. Якщо за державою закріплене завдання забезпечення макроекономічної стабільності та динаміки, то одне це накладає на нього обов'язок обмежувати субцентральну автономію у проведенні фінансової політики, бо діяльність урядів нижчих рівнів може здійснювати протилежний за напрямом вплив на економіку порівняно з бажаним для держави. Якщо прерогативою центру є здійснення політики розподілу, то він обов'язково повинен накладати певні обмеження на діяльність субцентральних урядів у даній галузі, а також мобілізувати до державного бюджету необхідні для її здійснення фінансові ресурси. Характер цих обмежень визначається вагою, яку суспільство надає співвідношенню між автономією та підконтрольністю одиниць сектору суспільного управління. Проте за будь-яких обставин існування урядів того чи іншого рівня виправдане лише тоді, коли він має певний ступінь бюджетної автономії. Образно кажучи, вслід за Д.Кінгом: "Деякі місцеві органи влади можуть мати повну свободу, деякі можуть знаходитися під домашнім арештом, а інші можуть утримуватися на короткій шворці; але навіть якщо вони зв'язані мотузкою та мають затуленого рота, все одно існує певний простір для руху, і вибори показують, у якому напрямі необхідно здійснювати поступ" [6, р. 10].

Урахування автономії субцентральних урядів вимагає внесення уточнення до моделі господарського кругообігу. На рис. 1. представлено потоки між основними суб'єктами економіки в рамках розширеної моделі господарського кругообігу, яка відображає структурованість сектору суспільного управління. Домогосподарства постачають фактори виробництва (1) у підприємницький і суспільний сектори, купуючи споживчі блага (2) у підприємств і отримуючи суспільні послуги від урядів різних рівнів (3, 4); підприємства постачають ринок благами споживчого (2) та виробничого призначення (5), отримуючи від державних інститутів відповідні суспільні послуги (6, 7). Потоки між національним і субцентральними урядами виражаються, насамперед, у зустрічному русі суспільних послуг. Так, центральний уряд, крім того, що формує для субцентральних органів влади законодавче поле, надає їм послуги (8) – кредитні гарантії, підготовка кадрів тощо. СЦУ надають послуги центральному уряду (9), здійснюючи загальнодержавні завдання й виконуючи делеговані повноваження щодо надання суспільних благ загальнодержавного значення.

Автономність органів влади означає наявність у груп урядів окремого рівня економічних інтересів, які не можуть бути тотожними. Оскільки інтереси суб'єктів міжурядових фінансових відносин різняться, для них характерні відносини конкуренції, об'єктом яких виступають сукупні доходи держави та розподіл фінансового тягаря надання суспільних благ [7, с. 108]. Як зазначали засновники США, система конкуренції є однією з протипаг можливого надмірного використання центральним урядом своєї влади [8, р. 196–197].

Слід розрізняти три основні види конкуренції між урядами: внутрішню, міжурядову та зовнішню [9, р. 3]. Під внутрішньою конкуренцією розуміється конкуренція між споживачами суспільних послуг у межах юрисдикції певного уряду; під міжурядовою – боротьба між урядами різних рівнів; під зовнішньою – конкуренція між урядовими структурами та неурядовими організаціями на ринку суспільних благ.

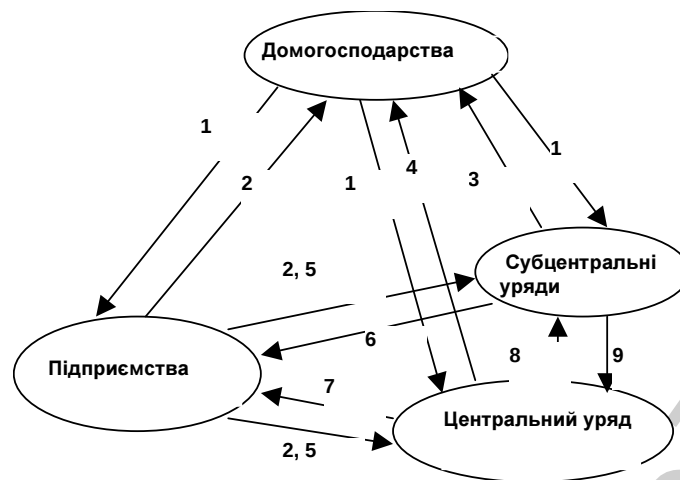

Рис. 1. Розширена модель господарського кругообігу

- 1 – фактори виробництва; 2 – споживчі блага; 3 – суспільні послуги домогосподарствам від субцентральних урядів;
4 – суспільні послуги домогосподарствам від національного уряду; 5 – блага виробничого призначення;
6 – суспільні послуги підприємствам від субцентральних урядів; 7 – суспільні послуги підприємствам від національного уряду;
8 – послуги національного уряду субцентральним; 9 – послуги субцентральних урядів національному

Міжурядові конкурентні відносини мають вертикальний і горизонтальний зрізи (вертикальна та горизонтальна конкуренція). У рамках вертикальної конкуренції відбувається розподіл видаткових повноважень і доходів між рівнями влади; у рамках горизонтальної – боротьба за наповнення бюджету окремого уряду шляхом привернення на свою територію додаткової чисельності економічних суб'єктів – платників податків.

Ступінь конкуренції всередині владних структур також залежить від загального обсягу ресурсів, які підлягають розподілу; тому в країнах із значними фінансовими проблемами, до яких належать насамперед постсоціалістичні, прийняття рамкового законодавства, яке регулює міжурядові фінансові відносини, супроводжується гострими політичними дебатами; воно також є дуже нестабільним унаслідок швидкої зміни співвідношення сил основних груп політичних гравців [10, с. 144–262].

Важливим засобом ведення вертикальної конкурентної боротьби виступає лобіювання прийняття законів, які регламентують розподіл коштів у секторі суспільного управління. У цьому випадку уряди одного рівня виступають як одне ціле, намагаючись досягти своєї цілі, а саме: поліпшення співвідношення між видатковими та дохідними повноваженнями. Рациональна поведінка субцентральних урядів як групи полягає в тому, щоб взяти на себе менше видаткових зобов'язань, залишивши більше доходів. Знову ж таки, успішність у цій боротьбі залежить від впливовості учасників і їхньої спроможності виступити як одне ціле. Тому не має викликати здивування, що практично в усіх країнах вертикальна конкуренція, результат якої виражається в рівні фінансової забезпеченості видаткових програм, складається на користь найвищого рівня сектору суспільного управління, оскільки він має більше політичної сили завдяки тому, що є єдиним, тоді як найбільші проблеми мають субцентральні уряди найнижчого рівня – муніципалітети, особливо в сільській місцевості, які внаслідок свого невеликого індивідуального розміру та великої кількості не спроможні створити ефективну лобістську організацію, щоб адекватно представити свої інтереси на національному рівні.

Особливістю трансформаційних країн є недостатня інституціоналізація міжурядових фінансових відносин, через що крім звичайних форм колективної лобістської діяльності особливого значення набувають різноманітні вияви особистих стосунків між урядовцями різних рівнів, завдяки чому окремі уряди використовують вертикальні зв'язки не для досягнення спільного для всіх позитивного

результату, а для отримання конкурентної переваги порівняно з іншими урядами того самого рівня.

Засоби ведення горизонтальної конкурентної боротьби є більш різноманітними; до них належать, окрім лобіювання законодавства стосовно горизонтального фінансового вирівнювання, цінова (зниження вартості суспільних послуг через податкові знижки – явище, описане Ч.Тібу у моделі "голосування ногами", яка є аналогом ринкового механізму у сфері локальних суспільних благ [11, р. 416–424]) та нецінова (якість суспільних послуг) конкуренції. Таким чином, як і у випадку з приватними благами, завдяки горизонтальній конкуренції виникає можливість кращого задоволення потреб споживачів, відбувається підвищення ефективності надання суспільних послуг, проте, разом з тим, її наслідком може бути й неефективне розміщення ресурсів. Через це політикою держави може бути не тільки стимулювання горизонтальної конкуренції, але й, за певних обставин, її послаблення: інтенсивність конкуренції має бути прийнятною з позиції суспільних інтересів. Так, трансфери на вирівнювання є одним із засобів зниження інтенсивності горизонтальної конкурентної боротьби; оскільки створюють "рятувальну сітку" для тих урядів, які не спроможні забезпечити власним коштом потреби своїх мешканців, не дозволяючи їм залишити громадян без належного набору суспільних послуг.

Разом з тим, як було показано Дж.Бреннаном та Дж.Б'юкененом [12], найкращою ситуацією для конкуруючих урядів, так само, як це є на ринку приватних благ, є монополія, тобто уникнення конкуренції шляхом створення щось на зразок картелю, до якого входять усі територіальні уряди, а керівництво яким здійснює за їх дорученням центральний уряд. Проте результатом такої ситуації є експлуатація суспільства з боку консолідованої держави, яка намагається максимізувати свої надходження, мінімізувавши витрати.

На наш погляд, стан конкуренції між урядами в Україні багато чим нагадує наведену вище модель Бреннана – Б'юкенена. Незважаючи на доволі значну частку доходів субцентральних органів влади в доходах держави, вони не спроможні здійснювати суттєвий реальний вплив на власні видатки, оскільки у своїй переважній (95 %) частині є видатковими мандатами держави. За цих умов вони не спроможні конкурувати між собою на зразок моделі, описаної Ч.Тібу. Вирішальним фактором, який регулює рух факторів виробництва між юрисдикціями, виступає те, що економісти називають

"рентою від місцезнаходження" (locational rent) – наявність грошових та негрошових вигод від розвитку місцевих ринків, інфраструктури тощо на території юрисдикції територіального органу влади. Саме цим пояснюється надзвичайна концентрація економічної діяльності в кількох регіонах України.

Що стосується вертикальної конкуренції, то тут наявна ситуація, подібна до монополії, оскільки велика кількість органів територіальної влади (близько 12000) виявилася неспроможною об'єднатися для того, щоб мати кращу позицію в переговорах із центральними органами влади в питаннях розподілу фінансових ресурсів загалом і трансфертів зокрема. За цих умов на позитивні зрушення в системі міжурядових фінансових відносин країни навряд чи можна очікувати, оскільки, як свідчить економічна теорія, можливість отримання суспільного блага (яким у даному разі є міжурядові трансферти) визначається ступенем згуртованості й організованості групи, яка його домагається [13, с. 54–59].

Таким чином, у суспільному секторі управління, як і в приватному секторі, присутнє явище конкуренції. Ця конкуренція створює позитивні спонуки для підвищення ефективності функціонування державного механізму, отже її присутність слід розглядати як позитивне явище. Слабкий рівень міжурядової конкуренції в Україні пояснюється незавершеністю процесу інституціоналізації сектору суспільного управління, що зумовлює домінуючу

позицію держави щодо територіальних урядів. Така ситуація впливає на трансфертну політику, практикувану в державі, а саме: веде до того, що трансферти суттєво обмежують фінансову автономію самоврядування. Для виправлення становища необхідно продовження досліджень у галузі міжурядових фінансових відносин в аспектах напрямів створення ефективного конкурентного середовища й використання кращого зарубіжного досвіду.

1. Hirsch W.Z. Economics of Intergovernmental Mandates // Public Finance with Several Levels of Government / Ed. by Remy Prud'homme / Proceedings of the 46th Congress of the International Institute of Public Finance. – Brussels, 1990. – P. 167–180.
2. Revenue Statistics of OECD Member Countries 1965–1976. – Paris, 1978.
3. Local Government Finance: International Perspectives / Ed. by R.Paddison and S.Bailey. – London; New York, 1992.
4. Там само.
5. Руководство по статистике государственных финансов. – Вашингтон, 1986.
6. King D. Fiscal Federalism // Local Government Finance: International Perspective / Ed. by R.Paddison and S.Bailey. – London; New York, 1992. – P. 6–29.
7. Андрущенко В. Фінансова думка Заходу в XX столітті: теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів. – Л., 2000.
8. Hamilton A., Madison J., Jay J. The Federalist Papers. – N.Y., 1961.
9. Breton A. Competitive Governments. An Economic Theory of Politics and Public Finance. – Cambridge, 1996.
10. Слухай С.В. Міжбюджетні трансферти у постсоціалістичних країнах: від теорії до реалій. – К., 2002.
11. Tiebout Ch. A Pure Theory of Local Expenditures // Journal of Political Economy. – 1956. – Vol. 64. – P. 416–424.
12. Brennan G., Buchanan J. The Power to Tax: Analytical Foundations of a Fiscal Constitution. – Cambridge, 1980.
13. Олсон М. Логіка колективної дії: суспільні блага і теорія груп / Пер. з англ. з вид. 1965 р. – К., 2004.

Надійшла до редколегії 14.10.04

О.П. Нестеренко, канд. екон. наук

ПОДАТКОВЕ РЕФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ

У світі не можна уникнути двох речей: смерті і податків
Б.Франклін

Досліджено інституційний аспект здійснення податкової реформи в українській економіці. Доведено значний вплив інституційних чинників на реалізацію напрямів податкового реформування. Розкрито суперечності процесу пристосування економічних суб'єктів до змін податкової системи

Institutional aspect of tax reform implementation in Ukrainian economy is investigated in the article. It is proved the substantial influence of institutional factors to tax reforming directions realization. It is uncovered the contradictions of economical subjects' adaptation process to changes of tax system

Податкове регулювання є одним із центральних аспектів механізму державного регулювання економіки як розвинених, так і перехідних економічних систем. Диспропорційність податків, відсутність стимулюючої функції оподаткування, зростання фіскалізму в діяльності податкових органів негативно впливають на економіку в цілому, перешкоджаючи реалізації інших напрямів економічного реформування. Закономірним наслідком подібного становища є зменшення податкових надходжень у бюджет, що негативно позначається насамперед на соціальній складовій витрат консолідованого бюджету.

Видатний представник класичної школи політичної економії, засновник економічної науки Адам Сміт ще в 1776 р. в роботі "Дослідження про природу і причини багатства народів" писав, що для стабільного функціонування будь-якої держави необхідні лише "мир, легкі податки і терпимість в управлінні", висловлюючи переконання в тому, що неприпустимо застосовувати силу примусу, якою володіє держава, для спроб "змусити платити всіх, хто ще в змозі платити". Світова економічна думка вже наприкінці XVIII ст. сформулювала основні принципи оподаткування (праці А.Сміта, Д.Рікардо), наприкінці XIX – на початку XX ст. розробила цілісну теорію оподаткування в роботах А.Маршалла, А.Пігу, К.Вікселля. Відзначимо ідеї представника шведської (стокгольмської) школи Кнута Вікселля, викладені в його дисертації "Дослідження з теорії фінансів. Новий принцип оподаткування" (1896), що не втратили своєї актуальності й сьогодні.

Саме йому вдалося вперше розглянути політику як процес обміну, а саму теорію оподаткування у взаємозв'язку з процесом надання переваг індивідами і здійсненням державних витрат. К.Вікселль підкреслював, що оподаткування можна вважати справедливим, а податки "корисними", якщо спостерігається еквівалентність між сумою сплачених державі податків і отриманими від неї суспільними благами й послугами.

Інтерес до проблем податкової політики не слабшає. Про це свідчить розробка в останні десятиліття XX ст. ліберальної концепції оподаткування теорією економіки пропозиції ("сепплай-сайд економікс") і розвиток сучасної неінституційної версії оподаткування Джеймсом Б'юкененом у межах теорії суспільного вибору. Дж.Б'юкенен, наприклад, у праці "Суспільні фінанси в умовах демократії" (1966) розглядає податки як прямі витрати громадян на оплату наданих урядом послуг. Оподаткування, таким чином, виконує роль фіскального ціноутворення на суспільні блага, споживачами яких виступають платники податків. Свій попит вони виражають шляхом законодавчо-політичних процедур, унаслідок чого суспільні блага мають як економічний, так і політичний вимір. Рівень оподаткування і метод стягнення податків здатний істотно вплинути на вибір громадян щодо розширення чи скорочення обсягу суспільних благ і послуг, надання яких забезпечується бюджетом.

Роль податків у системі державного регулювання економіки багатогранна: податки виконують фіскальну

© О.П. Нестеренко, 2005